

слідовність виконання слідчих (розшукових) дій або організаційно-технічних заходів, систему використовуваних криміналістичних засобів та їх режим. Слідча технологія – це певний процес, послідовність реалізації слідчої діяльності, застосування криміналістичних засобів (приймів, способів, рекомендацій, операцій) при розслідуванні окремого виду (підвиду) злочинів, спрямований на досягнення істини у справі. Застосування слідчої технології дає змогу оптимально виконувати дії під час розслідування злочинів.¹

Ярослав Юрчишин

Виконавчий директор Transparency
International Україна

Максим Костецький

Юридичний радник Transparency
International Україна

АНТИКОРУПЦІЙНИЙ СУД – КЛЮЧ ДО ЗНИЩЕННЯ ТОП-КОРУПЦІЇ

Ще в червні 2016 року, з прийняттям Закону України «Про судоустрій та статус суддів», в українському законодавстві з'явився так званий Вищий антикорупційний суд. Минуло більше року з того часу, але з паперу суд так і не перейшов у реальне життя. Що ж таке Вищий антикорупційний суд та чому його досі не створено?

1. Особи, які підозрюються у вчиненні корупційних злочинів уникають відповідальності за свої діяння.

Головною проблемою і перешкодою на шляху економічного розвитку сучасної України є корупція – про це говорять усі: українські політики по новинах, європейські та американські партнери в переговорах про надання Україні чергового пакету макрофінансової допомоги, бабусі під під'їздами і навіть діти на вулицях.

Корупція перетворилася в якогось безсмертного дракона, з яким всі борються і намагаються знищити, але вдається лише дещо подрятати столовим ножом.

¹ Див.: Криміналістика: підручник / В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Жуварель та ін.; за ред. В. Ю. Шепітька. – 5-те вид. переробл. і доп. – К.: Ін Юре, 2016. – С. 419, 420.

Справа зрушила з мертвої точки в 2014–15-их роках – саме тоді в країні був створений цілий ланцюжок нових державних органів, головною цілью яких була і є повна і безумовна перемога над корупцією в Україні.

Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) – державний правоохоронний орган, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових¹.

Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП) – самостійний структурний підрозділ Генеральної прокуратури України, на який покладена функція підтримання державного обвинувачення у провадженнях, досудове розслідування в якому здійснюється НАБУ;

Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) – центральний орган виконавчої влади, який формує та реалізує державну антикорупційну політику, має превентивну функцію, зокрема перевіряє декларації державних службовців.

Здавалось б, повністю достатньо, щоб боротьба з корупцією справді почала приносити результати, чи не так? Але насправді все виявилось значно складніше.

НАБУ – як новостворений незалежний правоохоронний орган довго розкачувався, але протягом останнього року почав доводити свою ефективність. Бюро почало відкривати кримінальні провадження проти топчиновників міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, народних депутатів, суддів та тп. Багато з підозрюваних в корупції чиновників мають безпосереднє відношення до Президента та його команди, що значно погіршує імідж нинішньої влади.

Станом на 31 серпня 2017 року детективи Національного антикорупційного бюро проводять досудове розслідування у 398 кримінальних справах. Розмір предмету злочинів, які розслідуються бюро перевищує 87 000 000 000 грн. В той же час, з поміж 86 справ, направлених НАБУ та САП до суду, рішення прийняті тільки у 23, законної сили набрали лише 17 обвинувальних вироків. Судовий розгляд не розпочато у третині справ, в яких детективи Національного антикорупційного бюро України завершили досудове розслідування, а прокурори Спеціалізованої антикорупційної прокуратури направили обвинувальний акт до судових органів.²

¹ Ч. 1 ст. 1 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України»

² Відповідно до інформації з офіційного веб-сайту НАБУ <http://www.nabu.gov.ua>

На жаль, не реформована судова гілка влади затягує судовий розгляд у справах НАБУ. В той час, як за офіційною статистикою, розгляд всього 1,2% усіх кримінальних справ затгується в судах, для НАБУ цей показник складає більше 40%. Справи залишаються без розгляду по 4–12 місяців і це не дає причин сподіватися на краще. Політично залежні судді виконують всі можливі важелі для затягування розгляду справ про топ-корупцію.

Отже, вирішити проблему може тільки створення дійсно незалежного та професійного судового органу – Вищого антикорупційного суду (ВАС).

2. Структура та процес створення Вищого антикорупційного суду.

Відповідно до частини 1 статті 31 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» у системі судоустрою діють вищі спеціалізовані суди як суди першої інстанції з розгляду окремих категорій справ. Згідно з частиною 2 статті 31 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» вищими спеціалізованими судами в Україні є Вищий суд з питань інтелектуальної власності та Вищий антикорупційний суд.

Таким чином законодавець уже передбачив створення відповідного судового органу, вписавши його у Закон України «Про судоустрій і статус суддів». Суб'єктом законодавчої ініціативи при прийнятті даного закону був Президент України, що повністю відповідає статті 125 Конституції України, відповідно до якої, суд утворюється законом, проект якого вносить до Верховної Ради України Президент України після консультацій з Вищою радою правосуддя¹.

Варто підкреслити, що статтею 125 Конституції України встановлено, що в Україні можуть діяти вищі спеціалізовані суди. Отже, новостворений Вищий антикорупційний суд буде невід'ємною частиною системи судоустрою України.

2.1. Юрисдикція Вищого антикорупційного суду.

Згідно з частиною 3 статті 31 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» вищі спеціалізовані суди розглядають справи, які віднесені до їх юрисдикції процесуальним законом.

Важливим є забезпечення Вищого антикорупційного суду винятковою юрисдикцією щодо справ, які розслідуються Національним антикорупційним бюро України, та обвинувачень, які підтримуються Спеціалізованою антикорупційною прокуратурою шляхом внесення відповідних змін до кримінального процесуального законодавства.

¹ Ст. 125 Конституції України

2.2. Незалежний та об'єктивний конкурсний добір суддів.

Ключовим фактором при створенні Вищого антикорупційного суду стане добір кандидатів на посади суддів у новостворений судовий орган. Добір кандидатів на суддівські посади у Вищому антикорупційному суді має здійснюватися через відкритий конкурс із застосуванням справедливих, прозорих і об'єктивних критеріїв. Критичним встановлення відповідності кандидатів критеріям доброчесності та професійної етики. Для забезпечення громадської довіри, процедура добору має спиратися передусім на оцінювання професійної компетентності й доброчесності кандидатів та впевненості в тому, що кожен з них у своїй професійній діяльності, громадському та приватному житті завжди дотримувався високих етичних стандартів. Формальні кваліфікаційні вимоги до кандидатів мають бути сформовані таким чином, щоб у конкурсному відборі могли взяти участь якнайбільше суддів, правників та науковців.

В процесі добору суддів на посади у новостворений судовий орган необхідно максимально обмежити можливість політичного впливу на процес. Таким фактором «Х» повинна стати участь міжнародних організацій та країн, які надають Україні міжнародну технічну допомогу, в процесі добору суддів. Цей додатковий фільтр унеможливить тиск політичних груп впливу на Вищу кваліфікаційну комісію суддів України. Міжнародні партнери України повинні номінувати більшу частину колегіальної комісії, яка здійснюватиме добір кандидатів на суддівські посади. Більш того, завдяки такій участі зросте й довіра українського суспільства до селекційного процесу та підвищить впевненість в об'єктивності його результатів.

Для цього Вища кваліфікаційна комісія суддів України має утворити спеціальну колегію, яка відповідатиме за конкурсний добір кандидатів на посади суддів Вищого антикорупційного суду. Більшість її членів мають складати особи, номіновані за пропозицією міжнародних донорів, які надають підтримку впровадженню антикорупційних програм в Україні. Всі члени такої колегії повинні мати рівне право голосу. Рішення колегії прийматимуться простою більшістю голосів її членів. Важливо, щоб рішення спеціальної колегії були обов'язковими до врахування Вищою кваліфікаційною комісією суддів України, а її Секретаріат надавав спеціальній колегії необхідну адміністративну та організаційну підтримку.

2.3. Перегляд судових рішень Вищого антикорупційного суду в апеляційному та касаційному порядку.

Згідно з частиною 1 статті 31 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», вищі спеціалізовані суди діють як суди першої інстанції з роз-

гляду окремих категорій справ. Отже, Вищий антикорупційний суд буде судом першої інстанції у справах, які розслідуються Національним антикорупційним бюро України.

Водночас, питання апеляційного перегляду вироків суду першої інстанції залишається відкритим, оскільки законодавець наразі не визначив, яким чином повинен здійснюватися апеляційний перегляд судових рішень Вищого антикорупційного суду.

Оптимальним варіантом вбачається створення незалежної апеляційної палати у складі Вищого антикорупційного суду, яка розташовуватиметься в окремій будівлі та буде організаційно та функціонально незалежною. Згідно зі статтею 129 Конституції України забезпечення права на апеляційний перегляд справи є однією із основних засад судочинства.

Касаційний перегляд судових рішень буде здійснювати Касаційний кримінальний суд Верховного суду.

2.4. Додаткові гарантії та запобіжники.

Беручи до уваги високий рівень психологічного та суспільного тиску на суддів у новоствореному антикорупційному судовому органі, потрібним вбачається забезпечення високої фінансової винагороди за їх роботу. Розмір щомісячної винагороди суддів Вищого антикорупційного суду має співвідноситися з підвищеними вимогами до їх посад, оскільки вони розглядатимуть резонансні справи, пов'язані з корупцією високопосадовців, і наражатимуться на ризик неналежного тиску.

Враховуючи викладене вище, важливим є і забезпечення безпеки суддів. Суддям Вищого антикорупційного суду мають бути забезпечені гарантії доступу до необхідних додаткових заходів безпеки, включно зі спеціальними гарантіями фізичного захисту як суддів, так і членів їх родин.

3. Висновки.

06 жовтня 2017 року Європейська комісія «За демократія через право», більше відома як Венеціанська комісія, ухвалила рішення щодо аналізу законопроектів № 6011 та № 6529, які пропонували запровадити в Україні антикорупційне судочинство. Висновки Венеціанської комісії були більш, ніж однозначними – Україна має створити незалежний антикорупційний суд, в той же час створення антикорупційних палат в системі судів загальної юрисдикції суперечить зобов'язанням, які взяла на себе Україна в процесі боротьби з корупцією, та є нереалістичним за своєю суттю. Венеціанська комісія також наголосила на необхідності незалежного та об'єктивного добору суддів на посади у новостворений судовий орган за участі міжнародних партнерів України¹.

¹ <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2017/10/7/7071977/>

Отже, Венеціанська комісія, як дорадчий орган Ради Європи з питань конституційного права, який надає висновки про відповідність проєктів законодавчих актів європейським стандартам та цінностям, послала дуже чіткий сигнал українській владі, що запуск незалежного антикорупційного судового органу є життєво необхідним для забезпечення справедливого правосуддя у нашій державі.

Ключовим елементами його запуску повинні стати:

- Виняткова юрисдикція стосовно справ, які розслідуються НАБУ та представляє САП;
- Відкритий добір кандидатів на суддівські посади у Вищому антикорупційному суді за участі міжнародних партнерів, які б номінували більшість у колегії з добору суддів;
- Створення незалежної апеляційної палати у Вищому антикорупційному суді із забезпеченням такого ж відкритого та об'єктивного добору кандидатів на суддівські посади у апеляційній палаті;
- Суддям Вищого антикорупційного суду та апеляційної палати повинні бути забезпечені високий розмір винагороди за виконання своїх функцій та забезпечення заходів безпеки для них та членів їх родин.

Таким чином, лише Вищий антикорупційний суд може стати ключем для знищення топ-корупції в Україні та початком такого довгоочікуваного відновлення довіри до судової гілки влади в Україні.

Список використаних джерел:

4. Конституція України №254к/96-ВР від 28.08.1996: за станом на 13.10.2017/ Відомості Верховної Ради України від 23.07.1996–1996 р., №30, стаття 141.
5. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» № 1402-VIII від 02.06.2016: за станом на 13.10.2017 р./ Відомості Верховної Ради України від 31.08.2016–2016 р., №31, стор. 7, стаття 545.
6. Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» № 1698-VII від 14.10.2014: за станом на 13.10.2017 р./ Відомості Верховної Ради України від 21.11.2014–2014 р., №47, стор. 3040, стаття 2051.
7. Закон України «Про запобігання корупції» № 1700-VII від 14.10.2014: за станом на 13.10.2017 р./ Відомості Верховної Ради України від 05.12.2014–2014 р., №49, стор. 3186, стаття 2056.
8. Офіційний веб-сайт Національного антикорупційного бюро України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.nabu.gov.ua>.
9. Антикорупційний суд та неординарні рішення: що доручила Україні Венеціанська комісія [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2017/10/7/7071977/>